Iulian NEGRILĂ

ÎMBOGĂŢIREA LIMBAJULUI POETIC PRIN DERIVARE

Pornind de la fenomenul derivării, ca mijloc de îmbogăţire a vocabularului românesc, în cele ce urmează prezentăm şi explicăm o serie de cuvinte folosite de poeţii noştri, cuvinte formate prin derivare şi care au dat naştere la rime originale şi armonii inedite. Deşi cea mai mare parte din aceste formaţii lexicale nu le vom putea găsi în dicţionare, ele au un rol important în crearea rezonanţei poetice, constituind, în acelaşi timp, o dovadă în plus a multiplelor posibilităţi de înnoire a limbii române.

Poeţii, prin natura creaţiei lor, alcătuiesc cuvinte noi, cu sensuri şi rime nemaiîntâlnite, capabile nu numai să organizeze armonios versurile, străbătând teritoriul limbii, pătrunzând în straturile ei adânci, ci şi să pună în valoare sintagme de o deosebită expresivitate.

Limbajul poetic este cel mai mult deschis inovaţiilor lexicale, realizate în special prin derivare. Pentru formarea de noi cuvinte cu bogate accente stilistice poeţii recurg la afixe.

Pentru a demonstra cele spuse, vom da câteva exemple din poezia românească. Astfel, verbul *a zbura,* cu sufixul *-áci,* formează în versurile coşbuciene un adjectiv care sugerează iuţeala:

*Doi cai frumoşi cu umblete **zburace***
Să plece-al vostru oaspe-acum în pace!
(G. Coşbuc, **Odiseea**, vol. I, Bucureşti, E.P.L., 1966, p. 63).

Sufixul colectiv *-ime* formează, la acelaşi autor, un substantiv feminin care indică o mulţime de obiecte:

*Ca Dumitru-n **albanime***
Mai viteaz nu era nime!
(G. Coşbuc, **Cântece de vitejie**, Bucureşti, E.P.L., 1966, p. 105).

Creator neîntrecut de rime, G. Coşbuc foloseşte sufixul diminutival *-uş* pentru formarea substantivului *angeluş:*

Pipăruş
*A fost o viaţă **angeluş***
De profesiune cărăuş.
(**Idem**, **ibidem**, p. 274).

Dintre prefixe, observăm că *ne-* este foarte productiv:

*Domn mare şi puternic în Ţara cu **nenorii**.*
(**Idem**, **ibidem**, p. 116).

Sau:

*Mâncând averea şi **neruşinând***
Nevasta unui rege de-omenie.
(G. Coşbuc, **Odiseea**, vol. II, p. 295).

Acest prefix îl atestăm în cuvinte „create" şi la alţi poeţi, cuvinte care, deşi nu sunt în dicţionare, sugerează un anumit sens, îmbogăţind şi înfrumuseţând limbajul poetic. Să observăm acest lucru în versurile ce urmează:

BDD-A20925 © 2003 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:03:43 UTC)

E pentru că te afli între oameni
*Puţini şi **nebărbaţi**.*
(G. Murnu, **Odiseea**, Bucureşti, E.P.L, 1956, p. 373).
*Spre-al Traciei ţărm furtunos şi **neoaspe**.*
(**Idem**, **Poeme**, Bucureşti, Editura Minerva, 1970, p. 222).
Sau:
*Femei, **nefemei**, la bine şi la rău.*
(T. Arghezi, **Versuri**, vol. I, Bucureşti, E.P.L., 1966, p. 418).
Cuvintele *neunde* şi *necum* sunt întâlnite mai ales la T. Arghezi:
Într-adevăr, destinul e turburat de-o floare
*Ieşită de **neunde**, **necum** şi la-ntâmplare.*
(**Idem**, **ibidem**, vol. II, Bucureşti, E.P.L., 1966, p. 26).

Amintim la acelaşi capitol al productivităţii prefixului *ne-* pe Tudor George care creează pe *Nenimeni* (cu majusculă) (**Balade**, Bucureşti, E.P.L., 1969, p. 81) sau pe Nichita Stănescu, *Necuvintele*.

O mulţime de sufixe foloseşte George Murnu, reuşind astfel să coloreze stilistic întreg mesajul poetic:

Cei timpurii de-o parte,
*Cei **mijlocani** de alta.*
(**Odiseea**, Bucureşti, E.P.L., 1956, p. 191).
***Jugari** ce glia sparg şi sfarmă ţelini.*
(**Idem**, **ibidem**, p. 268).
*Zoriră spre vasul **albiat**-napoi să plece.*
(**Idem**, **ibidem**, p. 78).

Iată şi alte derivate cu sufixe, tot din versurile lui George Murnu: *a pândi + eţ* = „ucigător *pândeţ* (**Odiseea**, p. 29); *a pluti + eţ* = „vas *pluteţ* (**Odiseea**, p. 55); *liman + ic* = *„Limanică* „chemare-n biruinţă” (**Poeme**, p. 64); *dragoste + ie* = „Şi tu plecată-asupra mea cu *drăgostie”* (**Poeme**, p. 344).

Două exemple din versurile blagiene confirmă că vocabularul poetic este îmbogăţit necontenit prin unităţi lexicale derivate inedite şi surprinzătoare: *(cer + işte = cerişte).*

O fată frumoasă e
*a traiului **cerişte***
cerul cerului
podoaba inelului.
(L. Blaga, **Poezii**, Bucureşti, E.P.L., 1966, p. 278).
Apoi, *izvor + niţă = izvorniţă.*
Mi-ai dibuit aplecare firească şi gustul ce-l am
pentru tot ce devine în patrie
*pentru tot ce sporeşte şi creşte-n **izvorniţă**.*
(**Idem**, **ibidem**, p. 229).

Poeţii creează cuvinte noi pornind de la teme nominale la care adaugă sufixe. Astfel se obţin verbe mai ales de conjugarea I şi II *(zigzag + a = a zigzaga* (a merge în zigzag):

Sunt ai mei, le-am zis lor,
ca să-i liniştesc, –
despre aripile fluturilor
*care **zigzagau** tâmpesc.*
(Nichita Stănescu, *Însoţire* în vol. **Măreţia frigului**, Iaşi, Editura Junimea, 1972, p. 34).

BDD-A20925 © 2003 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:03:43 UTC)

Apoi, *lopată* + i = *a lopăţi* (a vâsli):
Mi-apropii de mare pieptul şi-o apuc
de-a-notul.
*Şi **lopăţesc** cu braţele amândouă.*
(George Murnu, **Odiseea**, p. 295).
Semn + ui = a semnui (a face semn):
*Spre culmea unde zâna-i **semnui***
Că stă pescarul.
(**Idem**, **ibidem**, p. 282).
Vas + ui = a vasui (a naviga).
Cât e ziua
*Cu pânzele destinse **văsuirăm***.
(**Idem**, **ibidem**, p. 224).

Revenind la derivarea cu prefixe pentru îmbogăţirea vocabularului poetic, trebuie să adăugăm, în primul rând, pe Nichita Stănescu. El foloseşte un lanţ întreg de asemenea derivate, mai toate infinitive lungi substantivizate:

Dezîngerirea** şi **dezariparea
***dezmoştenirea** şi **dezesperarea**,*
***desperecherea** şi tu –*
ah, cât mă faceţi să plâng.
(N. Stănescu, *Dezîngerirea* în vol. **Măreţia frigului**, p. 111).

Sau, la T. Arghezi:
Avea şi mătuşa o fată
Dezpieptănată.
(**Versuri**, vol. I, Bucureşti, E.P.L., 1966, p. 110).

O parte din verbe şi substantive verbale neobişnuite sunt derivate cu prefixul *în-* (care înaintea lui *b* şi *p,* devine *îm-*):

*De **mă-narbori** peste ale pământului meniri*
.....
*Să **mă-narbori** tot mai sus, să mă învolt.*
(G. Murnu, **Poeme**, p. 81 şi 196).

Sau: *în + crin = încrina* (a oferi puritate):
*...candoare ce **se-ncrină***
.....
*Ca de petale ce **se-ncrină**.*
(**Idem**, **ibidem**, p. 63 şi 121).

Exemplele prezentate, la care am putea adăuga multe altele, dovedesc, fără putinţă de tăgadă, multiplele posibilităţi de îmbogăţire a limbii, în general, şi a limbajului poetic, în special.

BDD-A20925 © 2003 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:03:43 UTC)